

6. Закон «Об обращении векселей в Украине» №2374-III от 05.04.2001. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012374.html#
7. ЗВІТ про діяльність Рахункової палати України у 1999 році, см.: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/ru/publish/article/36542.jsessionid=7C0CEE1273D4098594D18F2792217890>
8. Italy's Scary Parallel Currency Threat. 2019. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-06-07/italy-s-scary-alternative-currency-idea-the-mini-bot>

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Резнікова Вікторія,
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук,
професор кафедри господарського права, Україна,
reznikova.vv78@gmail.com*

Кравець Ірина,
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права, Україна,
ikravets104@gmail.com*

Метою статті є вивчення правових засобів зниження ризиків у підприємстві та основних правил прикладного управління ризиками. Проаналізовано точки зору науковців стосовно способів зниження ризиків, поняття «мінімізації ризиків», «розподіл ризиків». У статті виокремлено чотири підходи науковців до переліку правових засобів зниження ризиків у підприємстві. Визначені основні (базові) правила прикладного управління ризиками у підприємстві.

Ключові слова: зниження ризиків, мінімізація ризиків, ризик, управління ризиками.

The purpose of the article is to study the legal means of reducing business risks and the main rules of applied risk management. The points of view of

scientists concerning ways of reducing risks, the concept of «minimization of risks», «distribution of risks» are analyzed.

In this article are considered four points of view of the researchers due the list of legal means of risk reduction in entrepreneurship. The basic rules of applied risk management in entrepreneurship are defined.

Keywords: risk reduction, minimization of risks, risk, risk management.

Однією з легальних ознак підприємницької діяльності є ризик, оскільки відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1]. Право виступає універсальним засобом правового управління ризиками, оскільки стабілізує ситуацію вибору (наприклад, між правомірним та неправомірним ризиком), або ж, навпаки, збагачує, розширює вибір ризикуючого суб'єкта різноманітними варіантами, диверсифікує ризики, надає свободу в прийнятті ризику (право на ризик). Через право уможливорюється значною мірою формалізація та стандартизація нормативних приписів та положень щодо ризиків; право здатне забезпечити гнучке поєднання заборон та дозволів (від формулювання умов обґрунтованого ризику до дискреції учасників ризикових правовідносин); право характеризується відносною динамічністю, здатністю реагувати на виклики часу (значна частина ризикових рішень може бути прийнята, ґрунтуючись не на букві закону, а на його духові); правовому урегулюванню доступні не лише соціальні, але й технічні ризики (в частині оцінки обґрунтованості прийняття ризикових рішень та їх правових наслідків).

Кораблев О. Г. виділяє, до прикладу, чотири групи *способів зниження ризиків*, заснованих на: попередженні, передачі, розподілі та компенсації ризику. Автор пропонує розглядати ці групи в якості взаємодоповнюваних напрямків правового впливу, спрямованих на зменшення ризику та його мінімізацію. При цьому термін «*зменшення*» означає зниження ймовірності настання несприятливих подій, що, у кінцевому підсумку, впливає на ймовірність настання ризику. Термін «*мінімізація*» більше відноситься до наслідків, його при-

значення – зменшення можливих збитків [2, 15–18]. Бушев А. Ю., у свою чергу, під *мінімізацією ризику* пропонує розуміти вжиття комплексу різноманітних заходів, спрямованих, з однієї сторони, на *усунення або зниження* до економічно прийняттого стану, міри впливу несприятливих обставин, котрі перешкоджають задоволенню майнового інтересу, а з іншої сторони, *використання* сприятливих обставин, можливостей для найбільш ефективного та повного задоволення інтересу [3, 124]. Під *мінімізацією та розподілом ризиків* пропонується розуміти також не лише досягнення певних кількісних показників в майновій сфері відповідного суб'єкта підприємництва, але також і якісні прояви даних категорій (зниження ризику через інтереси немайнового характеру, за наслідками вжиття заходів щодо захисту інформації, ділової репутації тощо) [4, 28–31].

Що ж до правових засобів (сукупності правових приписів (інструментів) та форм правореалізаційної практики) зниження ризиків, то серед вчених немає єдиної думки з приводу них, усталеного (стандартизованого) їх переліку. Так, на думку одних вчених, правові засоби складаються з норм права, правовідносин, юридичних фактів, договорів, заходів заохочення, пільг, мір покарання, заборон [5, 149–150]. Інші вчені поділяють правові засоби на основні – договірні, позадоговірні зобов'язання, та допоміжні: «вина» і «відповідальність», презумпції та фікції, а також юридичні конструкції (юридичні особи, наприклад) [6, 112–113]. Третя група вчених в поняття правових засобів включає суб'єктивні права, обов'язки, а також акти реалізації прав та обов'язків [7, 7]. І насамкінець, четверта група пропонує для зниження ризику в підприємстві використовувати: а) правові засоби конкретизації та застосування правових приписів, що визначають цілі, правову природу, зміст регулювання (нормативні та ненормативні засоби); б) правові засоби опису; в) організаційно-управлінські засоби (регламенти, стандарти) [8].

Для того, щоб дійти згоди з основних питань управління ризиками в підприємстві було розроблено міжнародні стандарти – спеціальні нормативні документи, безпосередньо присвячені тому, як впровадити управління ризиками в практику господарювання. У вказаних стандартах на міжнародному рівні висвітлено сучасний

правовий підхід до визначення поняття «економічного (підприємницького) ризику». Так, згідно з досить відомим стандартом управління ризиками Міжнародної організації зі стандартизації Австралії та Нової Зеландії (AS/NZS 4360/1995, AS/NZS 4360/2004, ISO 31000/2009, ISO/IEC 51:1999, ISO/IEC 73:2002, ISO/IEC 73:2009), ризик – це поєднання можливості виникнення збитків і тяжкості, заподіюваної шкоди (ISO/IEC 51:1999); поєднання ймовірності події та її наслідків (ISO/IEC 73:2002); ймовірності впливу випадкової події на цілі підприємництва (AS/NZS 4360/2004); вплив невизначеності на цілі (ISO/IEC 73:2009).

В сучасних умовах господарювання основні (базові) правила прикладного управління ризиками (ризик-менеджменту [9, 194–195]) можуть бути зведені до наступного:

1. Без ризику прибутків (доходів) у підприємстві не буває. Слід заохочувати розумне, обґрунтоване прийняття на себе ризиків суб'єктами підприємства.

2. Прозорість економічних відносин та господарських зв'язків забезпечує розуміння ризиків, їх прогнозування та ранню діагностику. Слід уникати ризиків, природа котрих є незрозумілою.

3. Ніщо не замінить досвіду, який формує здатність швидко орієнтуватися в складній ситуації та приймати правильні рішення на ірраціональному рівні. Визначають ризик, оцінюють його та управляють ним не математичні моделі, а конкретні живі люди (підприємці, власники, керівники та ін. працівники підприємств). Жодна з універсальних формул не є здатною замінити слушного судження досвідченого управлінця.

4. Кожна ситуація породжує безліч припущень, котрі повинні піддаватися ретельному аналізу та перевірці. Неприпустимою є підміна припущень впевненістю (ілюзія контролю).

5. Необхідно формувати культуру ризикової поведінки, інформацію про ризик не можна придушувати, цілеспрямовано прагнути до публічного обговорення ризиків. Будь-яка спроба приховати ризик здатна потягнути за собою підозри в навмисному заподіянні збитків, в недобросовісному введенні в оману контрагентів. Управління ризиками має бути постійним, систематичним та послідовним. Непри-

пустимо змінювати глобальні цілі в залежності від зміни поточної ситуації на ринку.

6. Варто диверсифікувати ризики. Не можна гіперболізувати один ризик на шкоду оцінці та управлінню іншими. Різноманітні ризики приносять більш стабільну віддачу, ніж зосередженість на одному.

7. Здоровий глузд – найкращий помічник. Ймовірна правота – це краще, ніж реальна помилка. Не варто витрачати час на шліфування дрібних деталей; краще сконцентруватись на проблемах, що мають принципове значення.

8. Необхідно випрацювати шкалу оцінки ризиків залежно від специфіки суб'єктивного сприйняття. Дохід – не єдиний фактор, яким визначається ризик. Треба мати тверду та сталу систему цінностей.

9. Управління ризиками – полярний процес: одні і ті ж явища підлягають різній оцінці за звичайних та кризових умов.

10. Управління ризиками має бути процесом інтуїтивним. Наглядно демонструється це на прикладі прикладного правопису: при наявності належного рівня освіти та досвіду в епістолярному жанрі, звичайною є ситуація, коли особа пише, не замислюючись над правилами правопису, текст виходить достатньо грамотним. Як тільки особа почне замислюватися, згадувати правила граматики, орфографії та пунктуації, обов'язково наробить помилок. Так і в підприємстві загалом, у сфері управління ризиками зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНШИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Кораблев О. Г. Риск в предпринимательской деятельности : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Москва, 2010. 28 с.
3. Бушев А. Ю. К вопросу о правовой доктрине рисков. *Актуальные проблемы науки и практики коммерческого права*. Вып. 5: сб. науч.ст. / под общ. ред. В. Ф. Попондопуло, О. Ю. Скворцова. Москва : Волтерс Клувер, 2005. С. 111-143.
4. Власова А. С. Гражданско-правовые средства регулирования риска предпринимательской деятельности. *Нотариус*. 2007. № 6. С. 28-31.

5. Шундииков К. В. Юридические средства реализации правовой политики. *Правоведение*. 1997. № 4. С. 149-150.
6. Пугинский Б. И. Правовые средства обеспечения эффективности производства. Москва : Юрид. лит., 1980. 144 с.
7. Малько А. В. Правовые средства как общетеоретическая проблема. *Правоведение*. 1999. № 2. С. 4-16.
8. Кораблев О. Г. Правовые средства снижения риска в предпринимательской деятельности. *Евразийский юридический журнал*. 2009. № 7. URL: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1919:2013-03-11-11-17-57&catid=218:2013-03-11-11-13-07&Itemid=1 (дата звернення 22.05.2019 р.).
9. Арямов А. А. Общая теория риска : юридический, экономический, и психологический аспекты. Москва : Волтерс Клувер, 2010. 208 с.

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ІННОВАЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Георгієвський Юрій

*доктор юридичних наук,
завідувач наукового відділу правового забезпечення
галузевого інноваційного розвитку Науково-дослідного інституту
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
yurval110@gmail.com*

The report is devoted to the analysis of world models of state management of the national innovation system from the perspective of concentration of powers at the level of central bodies of state executive power. Drawing on an analysis of the Georgian and German experience, as well as exploring the Ukrainian practice of public administration of the national innovation system, the author distinguishes three models – monoconcentration, biconcentration and diversification models, paying attention to the advantages and disadvantages of each model.

Keywords: public administration, diversification, innovations, national innovation system, concentration.